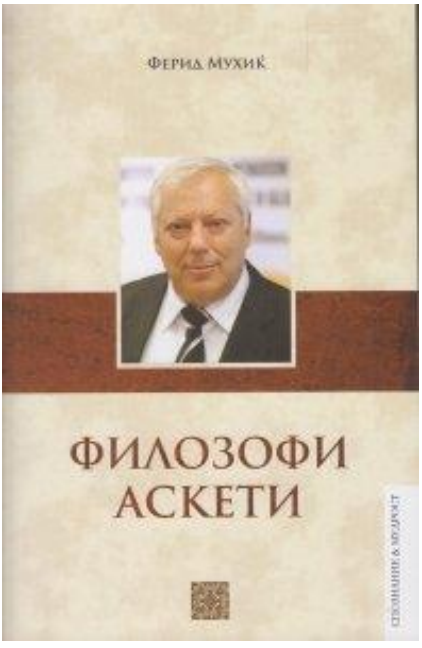
УДК 101
821.163.41-96
821.163.41.09 Мухић Ф.(049.32)

Слађана Ристић Горгиев

ФИЛОЗОФИЈА АСКЕТИЗМА И ТАЈНА ЛИЧНОСТИ

(Ферид Мухић, *Филозофи аскети*, Фондација GNOSA, Тетово 2020/21)

Инспирација за писање овог приказа потекла је из једног апсолутног новума и рекло би се уникатности, коју књига *Филозофи аскети* доноси читалачкој публици. Ова књига разбија постојеће стереотипе о томе могу ли се аскети сматрати филозофима, не мењајући ништа у основним поставкама филозофске спекулације и ништа у основним поставкама конфесионалних догматика. Предност ове књиге је што она проблему аскетског искуства прилази са свих страна, надконфесионално, апсолутно отворено, савршено изриче оно што је изрециво, остављајући простор неизрецивом. Она је заправо савршени увод у аскетску филозофију, јер чак и сва изворна аскетска литература само је увод у аскетику, увод у неизрециво искуство Апсолута. У модерном и, рекло би се, наметнутом дуализму науке и религије књига *Филозофи аскети* пружа јединствену могућност да се аскетизам сагледа из једне синтетичке, филозофске перспективе, јер се научници баве оним изрецивим а религија оним неизрецивим. Тако нас ова књига приближава не само дубинском разумевању аскетизма, него и изворном разумевању филозофије.

Треба рећи да ово није прва књига којом нас Ферид Мухић враћа аутентичном значењу појма филозофије, већ је наставак, односно још једна у низу књига која се бави историјским развојем филозофске мисли. У својим претходним књигама, *Потомци богова* и *Филозофи утешитељи,* аутор нас подсећа да је сотериолошка димензија уткана у саму срж филозофије и да су питања о смислу, доброти, лепоти и савести, била основна инспирација филозофа Антике, да би нас у овој књизи подсетио на мистичну страну филозофије у средњем веку, ради које су филозофи аскети једини истински сведоци људске слободе. Ради се о једној сасвим атипичној историји филозофије, која је и по свом фокусу нешто потпуно ново и различито од постојећих историја филозофије. Све књиге повезане су заједничком идејом и сличном методологијом. Наиме, ако смо навикли да историју филозофије видимо као историју идеја а да су филозофи и њихове личности тек пратиоци тих идеја, овде имамо један методолошки обрт, у којем се у центар филозофирања поставља личност филозофа, а онда и саме идеје. То никако не значи да су идеје производ некакве психолошке условљености личности филозофа, него значи да су филозофи они који познавајући себе познају човека, а познајући човека, познају и свет! Филозофи су као драго камење, кроз које се на различите начине прелама светлост, а филозофија је «прича» о начину на који се кроз човека прелама трансцендентно и иманентно. Зато филозофија не може бити «строга» наука на начин који то од ње очекују представници позитивизма или феноменологије, јер она у себе сублимира и свето и световно, она живи у релацији изрецивог и неизрецивог!

Књига *Филозофи аскети* посвећена је хришћанским и исламским мистицима средњега века. У књизи имамо три представника хришћанских аскета: Ориген, Св. Марија Египћанка и Св. Јован Лествичник, као и три представника исламских аскета: Рабија ел-Адавија, Ел-Халаџ и Јунус Емре. Преко одабраних личности књига сведочи о метафизичкој сродности сваког људског бића које у души носи слику свога Творца. Мистик живи у јединственом метафизичком простору, он стога трансцендира хронолошке и просторне разлике, за мистике је сваки камен, сваки слој земље свето и духовно место, јер духовна реалност коју виде мистици открива надчулни сјај и лепоту свега створеног. Сви они су упркос разликама повезани заједничким јасним сећањем на «божанско порекло» човека (о чему се говори у првој књизи историје филозофије, посвећеној античким филозофима *Потомци богова)*, због којег настоје да у овом земаљском животу раскину ланце нужности, не би ли тако потврдили своје небеско порекло. Сећање на божанско порекло и исконску слободу нагони мистика да успоставља контролу над својим биолошким, психолошким и социјалним функцијама. Истински вапај за слободом прати целу историју човечанства, јер је познајемо само као освајање простора ван нас, а аскети сведоче да је она нешто што долази освајањем унутрашњег простора човековог бића. Све класичне дефиниције ауторитет дефинишу као један спољашни захтев, који представља објективну реалност која себе намеће субјекту. Ауторитет коме се «покоравају» аскети не долази споља као захтев, него изнутра из самог њиховог бића, из аутентичног егзистенцијалног односа са Богом, који је заснован на љубави а не на некавом објективном принципу или суштини. Управо због тога мистицизам је повезан са аскетизмом као његова епистемолошка претпоставка. Аскетска литература настала је из најинтимнијих плодова сусрета душе са Богом, из оних најситнијих капљица истине, исцеђене из искрене жеље човека за бољим ја, узвишенијим ја, вечним ја. Управо се на тим основама сусрећу аскетизам и филозофија. Једино су филозофија и аскетизам прави саговорници на пољу метафизике вечности. Ако филозофија изворно преиспитује метафизичке појмове, онда их аскетизам искушава, за њега је метафизика емпиријска наука. Ако је Бог апсолутни појам у филозофији он је у

аскетизму извор созерцања и извор љубави која нагони аскете да се издвоје од света, ако је савршени човек идеал етике, онда аскете живе тај идеал.

Снажном аргументацијом Ферид Мухић разбија сваки покушај да се добровољно напуштање света и одлука на аскетски живот, протумаче као производ околности, психолошке структуре или генетске предодређености, јер сваки од тих приступа, човека посматра као детерминистичко биће. Трагање за Богом је потрага за надонтолошким идентитетом, оним који се заснива на континуираној свести о нашем постојању, трагање за оним јединим ликом који остаје и онда када нас напусте сви други. Сваки људски лик, баш као и свака травчица, камен, и све што је створено, јесте непоновљиви уникат. А свет тежи унификацији, матрици, мњењу. Сви наши хоризонтални идентитети су начињени по матрици а само је онај вертикални идентиет јединствен. И тек се из тог духовног идентитета може сагледати целина света, лепота света и његова сврховитост. Аскета не чини ништа друго, већ својим самопрегорним трудом скида сувишне наслаге које прекривају човеков јединствени лик. Не напуштају аскети свет да би га покорили, поразили, не да би се погордили над светом, него да би се окренули ка ономе што их везује трајном и непропадљивом љубављу за вечност. Одрицање од света, на шта упућује Св. Јован Лествичник још у својим уводним тоновима његове *Лествице*, значи пражњење, ослобађање душе од световног садржаја, како би она могла бити испуњена садржајем који јој доноси смисао и праву повезаност са светом. Јер љубав према свету без Бога, носи тугу и празнину. Откривање присуства божје љубави у своме животу, јесте услов да се свет заволи на прави начин, не да се презре, него да се сагледа и заволи из друге перспективе.

Парадокс који не може бити сагледан логиком, јесте у томе што строга дисциплина коју аскети намећу своме телу и духу не значи њихово поробљавање, већ њихово ослобађање. Филозофи аскети достижу максимум својих духовних капацитета сводећи своје животне функције на минимум. У том смислу, премда је аскетизам индивидуални чин, он доказује суштину есенцијалних одлика човека као бића, сведочећи о безграничности његове природе. Јер како би се могла објаснити снага ума, појачан сензибилитет, љубав према ближњима и опште психофичко здравље оних који су провели живот у изолацији, као Св. Јован Лествичник који четрдесет година проводи живот у пећини, Св. Марија Египатска која живот проводи у пустињи или ал-Халаџ, који бива утамничен девет година, трпи тортуре и изгладњивање, и који свој живот води свесно ка трагичнином но величественом крају.

Управо због тога ова књига разбија предрасуду о пасивизму аскетског начина живота и одсуству његовог значаја за човечанство. Сасвим супротно, практиковање аскетизама представља радикално активистички однос према животу, јер омогућава преображај човека и његово трајно настројење ка добру. Тај преображај потпомогнут је молитвом која узноси дух до несагледивих висина. Молитва не помаже само личном преображају, него као вид снажне концетрација духа омогућава трајну и невидљиву борбу против зла у свету. У књизи имамо пример Оригена који тврди да богоугодници својим молитвама помажу у рату више од свих оних који носе оружје. Молитва активира све темељне вредности без којих човек не би био човек, а друштво не би било друштво. Молитва заргева душу и срце, а то долази од молитвених речи љубави како нам пева Јунус Емре: *Воли и буди вољен, нико вечно не остаје у свету овом...* Топлота душе проистиче из чињенице што је молитва мистика прожета љубављу према Богу која није одвојена од љубави према свету, јер у срцу мистика све је Једно!

Мистици, премда инспирисани својом сопственом религијом у својим највећим екстатичким дометима бришу разлике између религија, народа, између верујућих и неверујућих, између полова. Овакав универзално хуманистички став експлиците је

наглашен код ал-Халаџа, Џелалудин Руми Мевлана и Јунуса Емреа. *Бити аскета значи самоограничити своју сујету, похотљивост, частољубивост, односно бити максимално самокритичан у погледу сопствених људских слабости. Зато аскетизам не дозвољава никакво потцењивање другог, нити субординацију по било којој основи...'' (Ф.М).*

И поред снажног увида у разумевању мистицизма, ова књига нема претензију да демистификује тајну мистичног искуства, која је, како каже аутор, «срасла са аскетом», већ да укаже на вредност мистичног искустава као непроцењљиво благо људске заједнице. И то на свим плановима, како на плану знања о човеку, тако и на плану знања о свету. Знање које се постиже мистичним искуством неухватљиво је рационалистичким методама, логиком, као и средствима егзактне науке. Тек истински ослобођени од биолошких и социјалних стега могу искусити слободу, љубав, правду, све оне вредности које човечанство прокламује као најважније. Филозофи аскети су чудо бесконачног у коначном. Па опет свако од тих чуда носи свој посебни уникатни лик, кроз који аутор улази онолико колико се у тајну личности може ући. Читајући књиге Ферида Мухића о филозофима ви улазите у то чудо звано човек, улазите у драму личне егзистенције, у љубав према човеку и његовој боголикој природи.